

RAMON, LA MORT MÚLTIPLE

ARCADI ESPADA

El meu ofici –preguntar als altres– té instants de gran desolació. Imaginem, per exemple, que l'obligació m'ha dut al despatx d'un gran constructor, ja molt vell, i que esgotat l'objectiu principal de la conversa deriva cap a territoris més íntims: el seu passat, la forja dura de la seva carrera. En un moment donat l'home treu d'un calaix de la taula un fitxer atrotinat, de mida considerable. S'hi agrupen alguns centenars de fitxes, la majoria escrites a mà amb lletra petita, estalviadora. En aquell fitxer, explica, està resumida la seva vida: els edificis que ha construït, les persones que els han habitat, l'evolució de la moneda i de la mateixa geografia urbana de Barcelona. Un tresor. Li pregunto si ha pensat a ordenar-lo, a donar a tot aquest material una forma llegible i fonamentada. Somriu, amb aquell somriure pudorós i murri que he vist en tants prohoms del país: «Això, ordenar-ho...? Ni parlar-ne. No té cap importància. Menjar de cucs. Dels meus cucs». Dono fe que, arribat en aquest punt, tota insistència és ben inútil. Surto del despatx del constructor amb l'evidència que una altra part –petita o gran, la mida és sempre ben relativa– de la història del país es perdrà de manera irremeiable.

Així hem sortit dels despatxos dels financers, de les estances d'algunes cases pairals de Catalunya, o dels principals de l'Eixample barcelonès. Els paisatges canvien, però l'actitud dels protagonistes és sempre la mateixa: un indescriptible menyspreu per la memòria, una debilíssima confiança que la transmissió de l'experiència i els coneixements acumulats contribueixen d'alguna manera al millorament de l'espècie catalana. Hi ha qui diu que aquesta conducta no és més que una prova imbatible de la modèstia dels catalans, de la seva incompatibilitat raçada amb tota forma d'èmfasi i escarafalls. No ho crec. Més aviat penso que aquesta és l'expressió d'un temperament profundament antidemocràtic i d'una concepció curta, provincianota, poruga de l'experiència. Contra el que pogués semblar el català de qui parlo sol tenir una enorme preocupació pel què diran i escriuran d'ell quan planti malves. I opina, en conseqüència, que val més no donar cap mena de facilitat. La llosa final

sobre el cos d'un català és sempre doblement gruixuda: tanca el seu present i el seu passat.

* * *

Ningú hauria d'alarmar-se perquè el nom de Ramon Bofill, el meu oncle, no hagi surat fins ara al paper. Estic parlant d'ell des de la primera línia. En negatiu, naturalment, que és un procediment que s'adiu amb un article sobre la mort, sobre la seva mort que tant de temps tardarà encara a instal·lar-se amb massissa certesa sobre nosaltres. Ramon Bofill era un català que preguntava. Enorme raresa! A cop de preguntes —i era tan elegant com agudíssim fent-les, puc testimoniar-ho— va arribar a convertir-se en un senyor informat, que és, sigui dit de passada, un dels títols més honorables a què pot aspirar un home.

Jo el veig ara —la mort facilita aquests desvaris— a la plaça de Viladrau, en el centre de la plaça, quiet, palplantat i veig el «petit monde» de Viladrau girant entorn d'ell. Les senyores i els senyors s'aproximen, li xiuxiuegen mil mots a cau d'orella, fan l'ofrena i se'n van. És una il·lusió trista, producte de la seva desaparició. En realitat, mai estava quiet i la prodigiosa informació que va reunir sobre els fets quotidians, petits, sorgits de la vida, o sobre afers de més pes, històrics, artístics, tots ells relacionats amb el Montseny, no era el fruit de cap ofrena, sinó dels treballs i els dies, de les seves anades i vingudes constants, tenaces, per tota la geografia física i moral de la muntanya. Era, no en tinc cap dubte, un heroi minúscul —l'única forma raonable de ser heroi— un lluitador constant contra aquest sentit furtiu que caracteritza les relacions dels catalans amb la memòria. Per ell, hereu en la més noble accepció del terme, passaven els invisibles fils comunicatius de la societat on es desenvolupava. I com tots els exploradors de la memòria era generós: els seus descobriments, les seves notícies estaven sempre a l'abast dels seus amics, la seva gent, de qualsevol que s'interés bonament per ells.

La seva mort va provocar els naturals curtcircuits sentimentals. Jo em pregunto, tanmateix, què passarà amb la primavera vinent quan portes i finestres es reobrin altre cop i la vida, les paraules trobin la seva natural estació. Jo em pregunto amb inquietud com podrà reparar-se el curtcircuit comunicatiu que la seva mort ha provocat i què passarà amb les memòries que tenien cita pactada amb ell. Escric en ple hivern. Glaça. Aquestes coses no conviden a l'optimisme. Estic convençut que moltes d'aquestes memòries es perdran de manera irremeiable.

Una mort múltiple, la seva.